

MADENCİLİĞE KAPALI ALANLAR POLİTİKA NOTU

**MADENCİLİĞE
KAPALI ALANLAR
POLİTİKA NOTU**

Mayıs, 2022

İÇİNDEKİLER

Yönetici Özeti	4
Giriş	8
1. Madencilik Esaslı Ekosistem	
Tahribatı ile İlgili Mevzuat	10
1.1. Maden Kanunu'nun Dünü ve Bugünü:	
Her Yerde Madencilik	10
1.2. Ormanlarda Madencilik	11
1.3. Korunan Alanlarda Madencilik	13
1.4. Uluslararası Sözleşmeler ile	
Korunan Alanlarda Madencilik	15
1.5. Potansiyel Korunan Alanlar	17
1.6. İçme Suyu Havzalarında, Kıyılarda	
ve Sulak Alanlarda Madencilik	18
1.7. Tarım ve Mera Alanlarında Madencilik	21
2. Madencilik Uygulamaları ve	
Çevre Üzerine Alınan Çeşitli Tedbirler	24
3. TEMA Vakfı Doğal Varlıkların Korunmasında	
Madencilğe Kapalı Alanlar Uygulamasını Öneriyor	28

YÖNETİCİ ÖZETİ

Biyolojik çeşitlilik, insan sağlığı ve esenliği, ekonomik refah, gıda güvenliği ve güvencesi açısından büyük öneme sahiptir. Türkiye; Avrupa-Sibirya, Akdeniz ve İran-Turan olarak isimlendirilen üç biyocoğrafik bölgeye ve bunların geçiş zonlarına sahip olması, iki kıta arasındaki köprü konumu, iklimsel ve coğrafik özelliklerin kısa aralıklarla değişmesi sonucu biyolojik çeşitlilik açısından küçük bir kıta özelliği göstermektedir. Ne yazık ki bu önemli değer büyüme odaklı kalkınma politikaları, arazi tahribatı ve iklim değişikliği gibi nedenlerle yok oluş tehdidi altındadır.

Buyok oluşun temel aktörlerinden biri de uygulanış sırasında ekosistemde derin yaralar ve tür kayıplarına neden olan madencilik faaliyetleridir. Madencilik faaliyetleri yürütüldüğü coğrafyadaki doğal varlıklar üzerinde, sosyo-ekonomik ve kültürel yaşamda kalıcı değişiklikler ve etkiler yaratmaktadır. İnsan sağlığı, gıda güvencesi ve ekonomik refahın teminatı hassas doğa ve tarım alanlarını korumak ancak bu alanları madencilik gibi yıkıcı faaliyetlerden korumakla mümkündür.

Türkiye'de Madencilik Yapılabilecek Alanlar

Türkiye'de;

- Maden Kanunu (Madde 7 ve Madencilik Faaliyetleri İzin Yönetmeliği),
- Orman Kanunu (Madde 16),
- Milli Parklar Kanunu (Madde 11),
- Çevre Kanunu (Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmelik),
- Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu (Madde 13),
- Mera Kanunu (Madde 14) ile uluslararası koruma statülerine sahip alanlar da dahil olmak üzere madencilik faaliyetlerinden kanunlarla korunan hiçbir alanın olmadığını söylemek mümkündür.

Yönetmelikler ve ilke kararları ile madencilik faaliyetlerine ilişkin kısıtlamalar getirilmeye çalışılsa da kanunlar nezdinde bu alanlarda yapılacak çalışmalara bir engel konulmamış olması nedeniyle, ilgili Bakanlıkça yönetmelik ve kararlarının değiştirilmesi halinde kısıtlanan alanlarda madencilik çalışmalarının yürütülmesine imkân sağlanmaktadır.

Madene Kapalı Alanlar (No-Go Zones)

Dünya Miras Komitesi (World Heritage Committee)'ne göre 1993 yılından bu yana madencilik faaliyetleri, tarihi alanlar ve doğa alanları için küresel bir sorun haline gelmiştir. Komiteye göre Dünya Mirası Alanların korunma durumunun izlenmesi yoluyla kaydedildiği üzere, 1984-2015 yılları arasındaki 30 yılda, 47 Taraf Devlette yer alan, 79 Dünya Mirası Varlığı hakkında madencilik, petrol/gaz veya taş ocakçılığı sorunlarıyla ilgili 411 rapor oluşturulmuştur. Bu durum küresel düzeyde “Madene Kapalı Alanlar” tartışmasının başlamasına neden olmuştur.

Madencilığe Kapalı Alanlar, tüm canlılar nezdinde bugün ve gelecekte sağlıklı yaşam hakkına saygılı, ekolojik ve ekonomik olarak sürdürülebilir, adil ve eşit bir yaşam için; doğa, tarım ve kültür mirası alanlarının (ve yaşayan kültürün) kanunlar nezdinde uygulamalara kapatılarak madencilik faaliyetlerinden korunmasını ifade etmektedir. İlk olarak Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO), Dünya Doğayı ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği (IUCN), Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) ve sektörü temsilen Maden ve Metaller Uluslararası Konseyi (ICMM) arasındaki tartışmalarda yer bulan “Madene Kapalı Alanlar” kavramı, madencilüğün tarihi ve doğa alanlarındaki geri dönüşü olmayan tahriplerine yönelik çözüm arayışından doğmuştur. 2003 yılında sivil toplum kuruluşlarının maden sektörü üzerindeki taleplerinin bir karşılığı olarak ICMM üyeleri, UNESCO alanlarında ve IUCN tarafından çerçevesi çizilen kriterlerce öne çıkan doğa alanlarında madencilik yapmayacaklarını taahhüt etmiştir.¹ Daha sonra uygulama Dünya Bankası, Uluslararası Finans Kurumu (IFC), Yurtdışı Özel Yatırımlar Finansman Kurumu (OPIC) ve özel bankalar gibi birçok finans kurumu tarafından sahiplenilmiştir. Günümüzde AB ülkeleri ile Amerika, Kanada, Filipinler ve Endonezya gibi ülkelerde kanunlarla madencilik yapılamayacak alanlara yönelik uygulamalar bulunmaktadır.

¹ Url: <https://whc.unesco.org/en/extractive-industries/>

TEMA Vakfı Politika Önerisi

Madencilik kapalı alanları kanunlarla belirleyip, belirlenen bu alanlarda arama faaliyetleri de dahil herhangi bir madencilik çalışmasına izin vermemek; doğal varlıkları, biyolojik zenginliği, yaban hayatını, tarım ve mera alanlarını, kıyıları ve içme suyu havzalarını madencilik faaliyetlerinden korumanın en etkili yöntemlerinden biridir.

TEMA Vakfı,

- Orman alanlarının (fonksiyonları göz önünde bulundurularak),
- Korunan alanların tümünün,
- Tarım alanlarının,
 - » **5403 Sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu'na istinaden;** mutlak tarım arazileri, özel ürün arazileri, dikili tarım araziler ile büyük ovalar,
 - » **4342 Sayılı Mera Kanunu** kapsamında belirlenmiş endemik veya nadir bulunan lokal yayılışa sahip türler ile yaygın yayılışlı olmakla birlikte lokal coğrafi ırkların bulunduğu mera/otlak, çayır, yaylak, kışlak alanları,
 - » **3573 Sayılı Zeytin Kanunu** ile sınırları çizilen zeytin alanları,
- İçme suyu havzalarının (tüm koruma mesafeleri ile),
- Sulak alanların (Ramsar Alanları, ulusal ve mahalli öneme haiz sulak alanlar),
- Kıyı alanları ve deniz koruma alanlarının (Deniz çayırlarının ve kumul alanlarına koruma statüsü kazandırılarak),
- Bilimsel çalışmalarla belirlenmiş Potansiyel Korunan Alanların (koruma statüsü kazandırılarak) madencilik faaliyetlerinden korunmasını, bu amaçla yasalarla bu alanlarda madencilik faaliyetlerinin yasaklanmasını tavsiye ve talep etmektedir.

GİRİŞ

İçinde bulunduğumuz yüzyılın önemli küresel sorunlarından olan iklim krizi, biyolojik çeşitlilik kaybı, gıda güvensizliği, temiz suya erişim konusunda artan riskler ve koronavirüs salgını; doğal varlıkların korunmasının toplumlar için hayati önemini bir kez daha gözler önüne sermiştir. Ne yazık ki büyüme odaklı kalkınma politikaları, arazi tahribatı, kentleşme sorunsalı ve iklim değişikliği gibi nedenlerle doğal varlıklar hızla yok olmaktadır.

Kalkınma politikalarının temel aktörlerinden birini de madencilik faaliyetleri oluşturmaktadır. Madencilik faaliyetleri, binlerce yılda oluşan üst toprağın geliştiği ana kayadan bağlantısının kopması, işletme sırasında kullanılan yoğun su tüketimi ve yarattığı kimyasal kirlilik ile; doğal varlıklar üzerinde, sosyo-ekonomik ve kültürel yaşamda kalıcı değişiklikler ve etkiler yaratmaktadır. Bugün gelinen noktada, madencilğin neden olduğu etkilerin en aza indirilmesi, BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ile uyumlu hale getirilmesi gereği açıktır. Bunun için atılması gereken ilk adımlardan biri de nitelikli doğa alanlarının, gıda güvencesi olan verimli tarım arazileri ve mera alanlarının, insan sağlığı ve insan hakkı ile doğrudan ilişkili içme suyu havzalarının madencilğin neden olduğu etkilerden uzak tutulmasıdır. Bu da ancak madencilik faaliyetlerinden korunan alanlar oluşturmakla mümkündür.

Ülkemizde halen yürürlükte olan 3213 sayılı Maden Kanunu 1985 yılında yasalaşmıştır. Kanun 1985’de yasalaştığından bu yana 20’den fazla kez değişmiş, yapılan her değişiklikle Türkiye’de daha fazla alan madencilik faaliyetlerine açılmıştır. Bugün gelinen noktada Türkiye’de madencilik faaliyetlerinden kanunlarla korunan tek bir alan olmadığını söylemek mümkündür. Yönetmelikler ve ilke kararları ile madencilik faaliyetlerine ilişkin kısıtlamalar getirilmeye çalışılsa da kanunlar nezdinde bu alanlarda yapılacak çalışmalara bir

engel konulmamış olması nedeniyle, ilgili Bakanlıkça yönetmelik ve kararlarının değiştirilmesi halinde kısıtlanan alanlarda madencilik çalışmalarının yürütülmesine imkân sağlanmaktadır.

Birleşmiş Milletler Çevre Ajansı (UNEP) tarafından da belirtildiği ve birçok ülke tarafından da uygulandığı gibi madencilğe kapalı alanları kanunlarla belirleyip, belirlenen bu alanlarda arama faaliyetleri de dahil herhangi bir madencilik çalışmasına izin vermemek, doğal varlıkları, biyolojik zenginliği, yaban hayatını, tarım ve mera alanlarını, kıyıları ve içme suyu havzalarını madencilik faaliyetlerinden korumanın en etkili yöntemlerinden biridir. “Madencilğe Kapalı Alanlar Politika Notu” sadece uluslararası doğa koruma kuruluşları, uluslararası finans birlikleri ve sorumlu madencilik inisiyatiflerinin önerisi ile şekillenen madencilğe kapalı alan uygulamasına yönelik tartışmaları ve uygulama örneklerini içermektedir. Bu öneri, madencilik çalışmalarının sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile uyumlu hale gelmesine katkı sağlayacak seçeneklerden biridir. Hiç şüphesiz kalan alanlarda yapılacak madencilik çalışmalarında bu hedeflerle uyumlu olması için dikkate alınması ve uygulamaya konulması gerekenler vardır. Bu nedenle madencilğe kapalı alanlar haricinde kalan yerlerde hiçbir kriter gözetilmeden madencilğe izin verilebilir şeklinde bir anlayışı içermemektedir. Çalışmanın ilk bölümünde Türkiye’deki maden mevzuatı ile arazi kullanım ilişkisi incelenmiş, ikinci bölümünde dünyadan madencilğe kapalı alan örnekleri üzerinde durulmuş, üçüncü bölümünde ise Türkiye özelinde hangi alanların madencilğe kapatılması gerektiğine yönelik bir çalışma yapılmıştır. Politika notunun ülkemizdeki doğal varlıkların korunması konusundaki tartışmalara katkı sunmasını ve madene kapalı alanların belirlenmesini dileriz.

Madencilik Esaslı Ekosistem Tahribatı ile İlgili Mevzuat

1.1. Maden Kanunu'nun Dünü ve Bugünü: Her Yerde Madencilik

Türkiye'de madencilik faaliyetlerine ilişkin mevzuat düzenlemeleri Cumhuriyet öncesi dönemde başlamakla birlikte ilk Maden Kanunu olan 6309 Sayılı Maden Kanunu'nun yasalastığı 1954 yılını milat almak ve bu dönemden sonra ilgili mevzuatların tümünde yaşanan değişiklikleri incelemek yeterli olacaktır. Bu ilk müstakil Maden Kanunu'nun 13. maddesi ile daha önce devlet himayesinde olan maden arama/işletme ruhsatları özel sektöre açılarak, madencilik faaliyetlerine ilişkin haklar özel sektör ile paylaşılmıştır. Bugün geçerli olan 3213 sayılı Maden Kanunu ise 1985 yılında yasalastır. 3213 Sayılı Maden Kanunu yasalastığı 1985 yılından bu yana 20'den fazla kez değişmiştir. Bu değişiklikler içinde özellikle 2004 yılındaki değişiklik, arazi kullanımı ve doğa alanlarının aleyhine önemli düzenlemeler içermektedir.

Maden Kanunu'nda yapılan değişiklikler içinde özellikle 2004 yılında 5177 sayılı Maden Kanunu'nda ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun'da yapılan değişiklik önemli bir yere sahiptir. Söz konusu kanun değişikliği ile ilk defa çevresel etki değerlendirmesi yapılması hususunda düzenlemeler yapılırken, madencilik faaliyeti yapılabilecek alanlar da genişletilmiştir. 3213 sayılı Maden Kanunu'nun 7. Maddesinde, 1985 yılında yayınlanan haliyle; *"Orman, ağaçlandırma alanlarında askeri yasak bölgelerde ve sit alanları yakınlarında madencilik faaliyetlerinde bulunulması ilgili Kanun hükümlerine göre izne tabidir"* denilmekte iken,

2004 yılında getirilen değişikliklerle 3213 Sayılı Yasa'nın 7. Maddesinin birinci fıkrası;

“Orman, muhafaza ormanı, ağaçlandırma alanları, kara avcılığı alanları, özel koruma bölgeleri, milli parklar, tabiat parkları, tabiat anıtı, tabiatı koruma alanı, tarım, mera, sit alanları, su havzaları, kıyı alanları ve sahil şeritleri, karasuları, turizm bölgeleri, alanları ve merkezleri ile kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgeleri, askerî yasak bölgeler ve imar alanları ile mücavir alanlarda madencilik faaliyetlerinin çevresel etki değerlendirmesi, gayri sıhhi müesseseler ile ilgili hususlar dahil hangi esaslara göre yürütüleceği ilgili bakanlıkların görüşü alınarak Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak bir yönetmelikle belirlenir” şeklinde düzenlenmiştir.

1.2. Ormanlarda Madencilik

Yine aynı Kanunun 34. Maddesi ile 6831 sayılı Kanunun 16. Maddesi “Devlet ormanları hudutları içerisinde maden aranması ve işletilmesi, Maden Kanunu'nun 7'nci maddesinde belirtilen şartlara uyularak, ruhsat grubu gözetilmeksizin yapılır” şeklinde düzenlenmiştir.

2004 yılında yapılan bu değişiklik ile devlet ormanları içinde maden arama ve işletme izinlerinde Orman Kanunu neredeyse tamamen saf dışı bırakıldı. Kanunun yayınlanması ile birlikte maden izinleri sadece Maden Kanunu'nun ilgili 7'nci maddesinde belirtilen esaslara göre yürütülmesi esasına bağlandı. Kanun maddesinde yer alan “*Bakanlıkların görüşü alınarak “Bakanlar Kurulu” tarafından çıkarılacak bir yönetmelikle belirlenir*” ifadesiyle orman alanları ve daha birçok alanda yapılacak madencilik faaliyetlerinde “*Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı*” yetkili olmuş, “*Çevre ve Orman Bakanlığı*” (günümüzde Orman ve Su İşleri Bakanlığı), devlet ormanlarında verilecek izinlerle ilgili yapılacak yeni yasal düzenlemelerde sadece görüş alınacak bir kurum haline getirilmiştir. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın verilerine göre; 1923-2004 döneminde yaklaşık 1.500 kadar maden arama ve işletme izni verilmişken, 2004-2009 tarihleri arasında toplam alanı 288.000 km²'ye ulaşan 43.500 adet maden arama ve işletme izni verilmiştir.²

Maden Kanunu ve Orman Kanunu hükümlerinde yapılan bu değişiklikler doğrultusunda, 7'nci maddede sayılan alanlarda madencilik faaliyetlerinin hangi esaslara göre yürütüleceğini belirlemek amacıyla Bakanlar Kurulu tarafından 21.06.2005 tarihinde, Madencilik Faaliyetleri İzin Yönetmeliği Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından da 2007 yılında; "Orman Sayılan Alanlarda Verilecek İzinler Hakkında Yönetmelik" (Resmi Gazete, 2007) hazırlanarak yürürlüğe girmiştir. Ayrım yapmaksızın tüm doğal varlıkları madencilik faaliyetlerine açan bu düzenlemelerin yürürlüğe girmesi, tartışmaların başlamasına neden oldu ve bu sürecin sonunda kanunun 7'nci maddesinin iptali istemiyle konu 2004 yılında Anayasa Mahkemesi'ne taşındı. Anayasa Mahkemesi 2009 yılında ilgili 7'nci maddenin iptal edilmesini çeşitli gerekçelerle uygun buldu ve bir yıl sonra yürürlüğe girmek koşulu ile maddeyi iptal etti. İptal kararının gerekçesini, Anayasa'nın 168'inci maddesi tabii servet ve kaynakların aranması ve işletilmesi esaslarının kanunla düzenlemesini emretmişken, iptali istenen kanun maddesinde bu konunun Bakanlar Kurulu'nun çıkaracağı bir yönetmeliğe bırakılması ve Anayasa'nın yasama yetkisinin devredilemeyeceği oluşturdu (Anayasa Mahkemesi Kararı, 2009). Bu nedenle kararda diğer anayasaya aykırılık iddiaları incelenmedi. Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilen maddenin yeniden düzenlenmesi 2010 yılında 5995 sayılı Kanun (Resmi Gazete, 2010a) ile oldu. 5995 sayılı Kanununun 34. maddesi ile 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 16'nci maddesi

"Devlet ormanları içinde maden aranması ve işletilmesi ile madencilik faaliyeti için zorunlu; tesis, yol, enerji, su, haberleşme ve altyapı tesislerine, fon bedelleri hariç, bedeli alınarak Çevre ve Orman Bakanlığınca izin verilir. Ancak, temditler dahil ruhsat süresince müktesep haklar korunmak kaydı ile Devlet ormanları sınırları içindeki tohum meşcereleri, gen koruma alanları, muhafaza ormanları, orman içi dinlenme yerleri, endemik ve korunması gereken nadir ekosistemlerin bulunduğu alanlarda maden aranması ve işletilmesi, Çevre ve Orman Bakanlığı'nın muvafakatine bağlıdır.

² Türkiye Büyük Millet Meclisi, 09 Haziran 2010 Çarşamba, Genel Kurul Tutanağı. 23. Dönem 4. Yasama Yılı 114. Birleşim

şeklinde düzenlenmiştir. Bu kanun kapsamında 30 Eylül 2010 tarih ve 27715 sayılı Resmi Gazete’de Orman Kanunu’nun 16’ncı Maddesinin Uygulama Yönetmeliği yayınlandı, 18.04.2014 tarih ve 28976 sayılı Resmi Gazete aynı isimle yayınlanan yönetmelikle yenilendi. Şu an devlet ormanlarında maden izinleri bu mevzuata göre yapılmaktadır.

İlk cümlenin “izin verilir”, ikinci cümlenin de diğer ormanlardan farklı olarak korunan alan statüsündeki kısıtlı olan alanlar için “muvafakatine bağlıdır” koşulları ile sonlanmasından anlaşıldığı gibi, Bakanlık ilgili maddeyi ormanlarda madencilik çalışmalarında izin sürecini tamamlayacak bir hale getirmiştir. Sadece tohum meşcereleri, gen koruma alanları, muhafaza ormanları, orman içi dinlenme yerleri, endemik ve korunması gereken nadir ekosistemlerin bulunduğu alanlarda takdir hakkı verilmiş ancak madencilik çalışmalarına kapatılmamıştır.

Nitekim uygulamada olan Orman Kanunu’nun 16’ncı maddesinin “Uygulama Yönetmeliği” de yakından incelendiğinde sadece evrak kontrolü yapılan bir yönetmelik olduğu, idarenin takdir yetkisinden uzak olduğu görülür. Mevcut mevzuatta nadir ve endemik türlerin korunması esas olarak ÇED raporlarına kalmaktadır.

1.3. Korunan Alanlarda Madencilik

Maden Kanunu’nun 7. Maddesi (Ek fıkra: 10/6/2010-5995/3 md.) *“Yaban hayatı koruma ve geliştirme sahalarında maden arama ve işletme faaliyetleri ile bu faaliyetler için gerekli geçici tesislere çevresel etki değerlendirme raporunda belirlenen esaslar dahilinde izin verilir. Alınan izinler, temditler dahil ruhsat hukuku sonuna kadar devam eder”* ifadesi bu durumu açıkça ortaya koymaktadır.

2873 Sayılı Milli Parklar Kanunu’nun 11. maddesine göre milli park, tabiat parkı ve tabiat anıtı alanlarında Cumhurbaşkanlığı’nca Maden ve Petrol Kanunları gereğince araştırma ve işletme ruhsatnamesi

veya imtiyazı verilebilmektedir. Hâlbuki madencilik çalışmalarının aynı Kanununun 1. maddesinde yer verilen bu alanların özellik ve karakterlerinin bozulmasına neden olduğu açıktır. Kanun amacını düzenleyen 1. madde ile Kanununun 11. maddesi ve uygulama tamamen çelişmektedir.

2873 Sayılı Milli Parklar Kanunu

Amaç

Madde 1

*“Bu Kanunun amacı yurdumuzdaki milli ve milletlerarası düzeyde değerlere sahip **milli park, tabiat parkı, tabiat anıtı ve tabiatı koruma alanlarının** seçilip belirlenmesine, özellik ve karakterleri bozulmadan korunmasına, geliştirilmesine ve yönetilmesine ilişkin esasları düzenlemektir.”*

2872 Sayılı Çevre Kanunu kapsamında yer alan koruma alanlarında hangi çalışmalara izin verileceği Bakanlıkça yayınlanan yönetmelik ve ilke kararlarına göre belirlenmektedir. Halen yürürlükte olan ilke kararları ve Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmeliğe göre (eski adıyla I. ve II. Derece Doğal Sit Alanları), Kesin Korunacak Hassas Alan ve Nitelikli Doğal Koruma Alanlarında madencilik çalışmalarına izin verilmemektedir. Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanları ise madencilik faaliyetlerine açıktır. Bununla beraber ilgili kanunlarda bu alanlarda yapılacak çalışmalara bir engel konulmamış olması nedeniyle, Bakanlıkça ilke kararlarının değiştirilmesi halinde bu alanlarda da madencilik çalışmaları mümkündür.

Bu duruma örnek olarak 03.03.2014 tarihinde Orman ve Su İşleri Bakanlığı tarafından yayınlanan 2014/1 sayılı karar gösterilebilir. Genelge ile “madencilik faaliyetlerinin doğaya yönelik etkilerinin kontrol altına alınabilmesi” amaçlanmış ve “korunan alan, orman alanları ve orman sayılan alanlar ile hususiyetleri gereği özel koruma altına alınması icap eden alanlarda” madencilik ve enerji üretimi işlemleri düzenlenmeye ve kısıtlanmaya çalışılmıştır. Ne yazık ki Genelge'nin birçok maddesi “2014-1 Sayılı Genelge'nin Bazı

Maddelerinin İptali Hakkında Danıştay Kararı (Ekim 2020)” ile iptal edilmiştir. Tüm bu alanlar bir kez daha madencilik faaliyetlerine karşı korumasız bırakılmıştır.³

Görülmektedir ki, hem Milli Parklar Kanunu ile hem de Çevre Kanunu ile belirlenen korunan alanlar ve aynı zamanda ormanlar madencilik çalışmalarına açıktır.

TEMA Vakfı tarafından 15 ilde yürütülen içlerinde kömür, altın, kurşun gibi endüstriyel madenlerin olduğu IV. grup maden ruhsatlarının alansal dağılımlarına yönelik haritalandırma çalışmasının sonuçlarına göre çalışma alanlarında yer alan milli parkların ortalama yüzde 51'i madenlere ruhsatlıdır. Zonguldak ve Kırklareli'ndeki milli parkların yüzde 97'si, Muğla'dakilerin yüzde 85'i, Artvin'dekilerin de yüzde 84'ü madenlere ruhsatlıdır. Ayrıca Zonguldak-Bartın'da milli parkların yüzde 89'u arama ve işletme, Artvin'dekilerin yüzde 30'u arama, Afyon'dakilerin yüzde 10'u da işletme ruhsatına sahiptir.

1.4. Uluslararası Sözleşmeler ile Korunan Alanlarda Madencilik

Ülkemizin korumakla yükümlü olduğu alanlar yalnızca ulusal mevzuat düzenlemeleri ile de sınırlı değildir. Anayasamızın 90. maddesinin son fıkrası şu şekilde düzenlenmiştir.

“...Usulüne göre yürürlüğe konulmuş Milletlerarası Antlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır.”

Anayasamızda yer alan bu hüküm gereğince, ülkemizin taraf olduğu uluslararası sözleşmelere uygun olarak hareket etmesi ve gerek kendi vatandaşlarına gerekse tüm dünya ülkelerine karşı korumayı

³ Url:<https://www.hayriozsoy.com/2014-1-sajili-genelgenin-bazi-maddelerinin-iptali-hakkinda-danistay-karari-ek-im-2020,2,45168#.YjBKJurP02w>

taahhüt ettiği doğal alan ve türleri koruması gerekmektedir. Ülkemizin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ve bu sözleşmeler uyarınca korunması gerekli alanlar ise şu şekildedir;

1. Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi (1992-RİO) ışığında Türkiye'nin biyolojik çeşitliliği yüksek olan alanları.

2. “Avrupa'nın Yaban Hayatı ve Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesi” (BERN Sözleşmesi) uyarınca koruma altına alınmış alanlar; Bern Sözleşmesi Ek Liste I ve II'de yer alan türlerin bulunduğu alanlar, “Önemli Deniz Kaplumbağası Üreme Alanları”nda belirtilen I. ve II. Koruma Bölgeleri, “Akdeniz Foku Yaşama ve Üreme Alanları”.

3. “Akdeniz'in Kirlenmeye Karşı Korunması Sözleşmesi” (Barselona Sözleşmesi) uyarınca korumaya alınan alanlar: Barselona sözleşmesi 20. Taraflar toplantısında son hali verilmiş olan Ek Liste II türlerinin bulunduğu alanlar, Özel Koruma Alanları, Akdeniz'de Ortak Öneme Sahip 100 Kıyısız Tarihi Sit Alanı, “Akdeniz'e Has Nesli Tehlikede Olan Deniz Türlerinin” yaşama ve beslenme ortamı olan “kıyısız alanlar”dır.

4. “Dünya Kültür ve Tabiat Mirasının Korunması Sözleşmesi”nin 1 ve 2. maddeleri gereğince Kültür Bakanlığı tarafından koruma altına alınan “Kültürel Miras” ve “Doğal Miras” statüsü verilen kültürel, tarihi ve doğal alanlardır.

5. “Özellikle Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanların Korunması Sözleşmesi” (RAMSAR Sözleşmesi) uyarınca belirlenen sulak alanlardır.

Bu bölümde yer verilen uluslararası sözleşmelere ve ilerleyen bölümlerde yer verilen ulusal mevzuata rağmen ülkemizde bu düzenlemelere göre korunması gereken alanlarda madencilik faaliyetleri yürütülebilmektedir. Örneğin Maden Kanunu İzin Yönetmeliğinin 28., 29. maddeleri ve 88., 89. maddelerinde yer

alan Özel Çevre Koruma Alanlarında ve Sulak Alanlarda madencilik faaliyetlerine ilişkin düzenlemeler ulusal ya da uluslararası statüye sahip olsun olmasın tüm sulak alanları ve Özel Çevre Koruma Alanları'nın madencilik faaliyetlerine açık olduğunu göstermektedir. Balıkesir'in Havran-İvrindi ilçeleri arasında yer alan İvrindi Altın Madeni proje alanı, Çanakkale Bayramiç-Çan ilçeleri arasında yer alan Halılağa Bakır Madeni proje alanı, Muğla Milas ilçesi Yeniköy Termik Santrali için Akbelen Ormanı'nda açılmak istenen kömür madeni projesi proje alanı; Türkiye'de uluslararası statülerle (BERN) korunan canlı türleri bulunmasına rağmen madencilik faaliyetlerine tahsis edilmiş alanlardan sadece bir kaçıdır.

1.5. Potansiyel Korunan Alanlar

Konumu, topoğrafik özellikleri, iklimsel geçmişi ile çevresel koşulların çok kısa mesafelerde değişmesi Türkiye'nin canlı tür çeşitliliği ve endemizmi açısından öne çıkmasını sağlamıştır. Türkiye'de endemik tür sayısı 3000'den fazladır ve endemizm oranı %34,4'tür. Bu oran Yunanistan'da %14,9, Fransa'da %2,9, İspanya'da 18,6, Polonya'da ise %0,1'dir.⁴

Buna rağmen ne yazık ki ülkemizdeki korunan alanların ülke yüzölçümlerine oranı AB genelinden ve üye devletlerden çok daha düşüktür. Avrupa genelinde korunan alanların ülke yüzölçümüne oranı ortalama %25,9'dur. Bu oran Polonya, Almanya, Yunanistan gibi ülkelerde ise %30'un üzerindedir. Tür ve habitat çeşitliliği bakımından Akdeniz kuşağındaki en zengin ülkelerden biri olan ve yüksek endemizm ile bilinen Türkiye'de ise resmi verilere göre 2020 yılı itibarıyla korunan alanların toplam net büyüklüğü 67.773 km² ve bu alanların ülke yüzölçümüne oranı sadece %8,7'dir. Deniz koruma alanlarında da durum benzerlik göstermektedir. Dünyadaki koruma alanlarının kapladığı toplam alan 2020 yılı itibarıyla 26.947.375 km²'dir (%7,44). Türkiye karasularının henüz %4'ü yasal koruma alanı statüsüne sahiptir.⁵

Bilim insanları dünyanın sağlıklı bir şekilde işleyişini garanti etmek için karasal ve denizel ekosistemlerin en az üçte birinin (%30)

⁴ Çeşitlilik ve Endemizm Açısından Türkiye'nin Bitki Örtüsü: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/231199>

⁵ Korumazsak Kaybederiz: Sürdürülebilir Bir Türkiye İçin Korunan Alanlar. Url: https://wwftr.awsassets.panda.org/downloads/korunanalanlar_korumazsakKaybederiz_rapor_web.pdf

koruma altına alınması ve bu alanlarda her şeyin doğal dinamikleri içerisinde seyretmesine izin verilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu haliyle Türkiye korunan alan hedeflerinden oldukça geridedir.

Bugüne kadar ülkemizde, korunmaya aday alanların belirlenmesine yardımcı olacak çok sayıda çalışma yapılmıştır. Tarım ve Orman Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar (DKMP) Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen Ulusal Biyolojik Çeşitlilik Envanter ve İzleme Projesi, Natura 2000 Alanlarının Belirlenmesi projesi, Önemli Kuş Alanları çalışması, Önemli Bitki Alanları çalışması, Türkiye'nin Önemli Doğa Alanları, Güneydoğu Anadolu Biyolojik Çeşitlilik Envanteri, Türkiye'nin Sıcak Noktaları çalışmaları bu çalışmalardan en çok öne çıkanlardır.

Canlı tür çeşitliliği ve endemik tür çeşitliliği bakımından büyük önem teşkil eden bu alanlar kanunlarla korunan alan niteliği kazanmadıkça her türlü insan müdahalesine karşı korunmasız ve yok olma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Bu alanların bir an önce koruma statüsüne kavuşturularak koruma altına alınması Türkiye'nin canlı tür çeşitliliğinin ve endemik çeşitliliğinin korunmasına, sürdürülebilir yaşam için ihtiyaç olan % 30 korunan alan hedefine ulaşılmasına katkı sağlayacaktır.

1.6. İçme Suyu Havzalarında, Kıyılarda ve Sulak Alanlarda Madencilik

Madencilik, ormanlarda ve korunan alanlarda olduğu gibi temiz ve sağlıklı suya erişimin teminatı olan içme ve kullanma suyu havzalarında da yapılabilen bir faaliyettir. Maden Kanunu'nun 7. maddesine (Ek fıkra: 10/6/2010-5995/3 md.) ve Maden İzin Yönetmeliğine göre mutlak koruma alanlarında ve kısa mesafeli koruma alanlarında arama ve işletme faaliyetleri yürütülemez. Ancak bir yer ruhsatlandırıldıktan sonra kısa mesafeli koruma alanı ilan edildiye o alanda kirlilik oluşturmayacağı bilimsel ve teknik olarak ve/veya çevresel etki değerlendirmesi raporuyla ortaya konulan galeri yöntemi ile patlatmalar dışındaki maden çıkarımına

ve kimyasal madde kullanılmadan işletilen tesislere izin verilir. Uzun mesafeli koruma alanları ise her türlü madencilik faaliyetine açıktır. Bu durum su kalitesini etkileyecek riskler içermektedir. Risk esas olarak havzada suyun korunması için yapılan koruma zonlarının yetersizliğinden kaynaklanmaktadır.

Havza iki tür su kaynağı ile beslenir; biri topraktan sızan yağış sularının oluşturduğu yeraltı su varlıkları, diğeri ise barajı da besleyen yüzey suları, akarsulardır. Suyu filtre eden doğal bir varlık olan toprak, yeraltı su rezervlerine sızan kirli suları filtre eder ve buradan oluşan kirlilik daha sınırlıdır. Ancak yüzey sularının barajlara ulaşmasını sağlayan derelerin bulunduğu yerdeki bir kirlilik doğrudan baraja ulaşır. Derelerin hemen hemen tamamı havzaların mutlak koruma zonunu belirleyen 300 metrenin dışındadır. Bu nedenle derelerin ve dereleri besleyen yamaçların olduğu yerdeki madencilik çalışmalarının suyun kirlenmesine yol açması kaçınılmazdır.

Örneğin; Çanakkale'nin Merkez ilçesinde yer alan Serçeler-Terziler Altın Madeni ÇED alanı kentin tek içme-kullanma suyu kaynağı olan Atikhisar Barajı'nın uzun mesafeli koruma alanı içerisinde kalmaktadır. Buradan oluşacak kimyasal kirliliğin yüzey suları ile baraja ulaşmasının önünde hiç bir engel yoktur. Proje alanının Atikhisar Barajı Gölü'ne en yakın mesafesi yaklaşık 2.8 kilometredir ve proje alanının 2 kilometre kuzeyinden geçen Kocadere (Sarıçay) Atikhisar Baraj Gölü'nü beslemektedir. Bu durum zaten su kıtlığı çekilen bölgeyi su kirliliği riskiyle karşı karşıya bırakmaktadır.⁶

Bu tehdidin somut bir örneği ne yazık ki yakın zamanda yaşanmıştır. 18 Kasım 2021'de Giresun, Şebinkarahisar'da atıkların depolandığı flotasyon tesislerindeki atık maden barajının patlaması sonucunda ağır metalli ve kimyasallı atıklar maden tesisi çevresindeki akarsulardan Kılıçkaya Barajı'na kadar ulaşmıştır.⁷

Su varlıklarına hem nicel hem de nitel olarak zarar veren madencilik faaliyetleri, Anayasanın 56. Maddesi'nde yer alan "Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve

⁶ Atkhisara Tehdit Üstüne Tehdit, Çanakkale Olay Gazetesi, [Url: http://www.canakkaleolay.com/Atikhisar-39-a-tehdit-ustune-tehdit--51521](http://www.canakkaleolay.com/Atikhisar-39-a-tehdit-ustune-tehdit--51521)

⁷ Maden işletmesine ait atık su havuzunun patlaması köylüyü endişelendirdi, HaberTürk, [Url: http://www.haberturk.com/giresun-haberleri/92312899-maden-isletmesineait-atik-su-havuzunun-patlama-si-koyluu-endiselendirdisebinkarahisar](http://www.haberturk.com/giresun-haberleri/92312899-maden-isletmesineait-atik-su-havuzunun-patlama-si-koyluu-endiselendirdisebinkarahisar)

vatandaşların ödevidir” hükmüne aykırılık içermektedir. Zira yeterli miktarda temiz suya erişim, ya da “su hakkı” hem doğuştan gelen bir haktır hem de sağlıklı ve dengeli bir çevrenin ön şartıdır.

Ayrıca 30974 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 10/12/2019 tarihli Su Tahsisleri Hakkında Yönetmelik’in 7. maddesinde su kullanım önceliğiyle ilgili olarak suyun miktarı, kalitesi, havzanın özelliği, zorunlu ihtiyaçlar ve şartlar başka türlü bir çözüm yolu gerektirmedikçe, su varlıklarının kullanım amaçlarında aşağıdaki öncelik sırasının uygulanması gerektiğini belirtmektedir. Bu öncelik sırası şu şekildedir;

- a) İçme ve kullanma suyu ihtiyacı,*
- b) Çevresel su ihtiyacı,*
- c) Tarımsal sulama ve su ürünleri yetiştiriciliği,*
- ç) Enerji üretimi ve sanai su ihtiyaçları*
- d) Ticari, turizm, rekreasyon, madencilik, taşıma, ulaşım ile sair su ihtiyaçları.*

7. maddenin 2. fıkrasında “Su kaynağının yeterli olması halinde, havza planları çerçevesinde kaynağın birden fazla amaçla kullanımına öncelik sırası gözetilerek izin verilebilir” denilmektedir. Görüldüğü üzere, su öncelikli olarak insanların içme ve kullanma ihtiyaçlarını, karşılamalıdır.

Kıyılarda ve Sulak Alanlarda

Madencilik Faaliyetleri İzin Yönetmeliği’nin 65, 66 ve 68. maddeleri, Kıyı Kanunu’nun 6. Maddesine aykırı bir şekilde, kıyılarda ve sahil şeritlerinde madencilik faaliyetlerine ve ilgili tesislerin yapımına izin vermektedir.

Madde 6 – *Kıyı, herkesin eşitlik ve serbestlikle yararlanmasına açık olup, buralarda hiçbir yapı yapılamaz; duvar, çit, parmaklık, tel örgü, hendek, kazık ve benzeri engeller oluşturulamaz. Kıyılarda, kıyıyı değiştirecek boyutta kazı yapılamaz; kum, çakıl vesaire alınamaz veya çekilemez. Kıyılara moloz, toprak, curuf, çöp gibi kirlenici etkisi olan atık ve artıklar dökülemez.*

Yine Madencilik Faaliyetleri İzin Yönetmeliği'nden [madde 88-89] de anlaşılabilceği üzere sulak alanlar statü gözetmeksizin madencilik faaliyetlerine açıktır.

1.7. Tarım ve Mera Alanlarında Madencilik

5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu kapsamında gıda üretimi açısından önemleri büyük olan tarım arazileri; büyük ovalar, mutlak tarım arazileri, özel ürün arazileri, dikili tarım arazileri ile sulu tarım arazileridir. 4342 Sayılı Mera Kanunu kapsamında ise mera, yaylak ve kışlaklardan söz etmek mümkündür.

Tarım alanlarında Maden Kanunu'nun 7. maddesi ile tarım arazilerinde izin alınarak madencilik yapılabilmesi olanaklı hale getirilirken, Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu'nun 13/ç maddesi Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın yapılacak madencilik için kamu yararı kararı alması bu izin için yeterli görülmektedir. Bu şekilde mutlak tarım arazileri, özel ürün arazileri, dikili tarım arazileri ile sulu tarım arazilerinde madencilik yapılabilmesine olanak sağlanmaktadır. Mera alanlarında ise madencilik faaliyetlerine 1998 yılında uygulamaya giren 4342 sayılı Mera Kanunu'nun 14. maddesinin birinci fıkrası ile izin verilebilmektedir. Meralarda maden faaliyetlerinin yürütülmesine ilişkin 14'üncü madde de yine Maden Kanunu'nun 7. maddesi gibi 2004 yılında değiştirilmiştir.

Trakya, Çanakkale, Eskişehir, Adana, Konya ve Karaman'ın verimli tarım topraklarına kömürlü termik santraller ile birlikte kurulmak istenen kömür ocakları, tarım alanlarının madencilik çalışmalarına açık olduğunun somut örneklerinden sadece birkaçıdır.

Sonuç olarak;

Türkiye'nin tamamını madencilik faaliyetlerine açan bu mevzuat; Kaz Dağları Yöresi'nin yüzde 79'unun, Ordu'nun yüzde 74'ünün, Artvin'in yüzde 71'ini, Muğla'nın yüzde 59'unun, Kahramanmaraş'ın yüzde 58'inin, Erzincan-Tunceli'nin yüzde 52'sinin maden ruhsatları

ile ruhsatlandırılmasına neden olmuştur. TEMA Vakfı tarafından 15 ilde⁸ gerçekleştirilen ve IV. Grup madenlerin arazi kullanım sınıflarına dağılışını ortaya koymayı amaçlayan çalışmalara göre orman varlıklarının ortalama yüzde 58'i, tarım alanlarının yüzde 60'ı madenlere ruhsatlıdır. Bu oran Önemli Doğa Alanlarında yüzde 64, korunan alanlarda ise yüzde 59'dur.

Çanakkale, Balıkesir, Muğla ve Artvin'de ruhsatlar kıyı şeritlerinin büyük bölümünü kaplar hale gelmiştir. Yine tüm bu plansız ruhsatlandırma çalışmaları ile aynı su havzasında birden fazla metalik madencilik çalışması ve korunan alanlarda faaliyete geçme şansı bulan madencilik uygulamaları görülebilmektedir.

Tüm bu ruhsatlandırma süreçleriyle başlayan madencilik faaliyetlerinin de içinde olduğu uygulamalar ormanlarda ve doğal alanlarda ekosistem bütünlüğünü yok etmekte ve parçalanmalara yol açmaktadır. Ekosistemlerin parçalanması biyolojik çeşitlilik kaybının önemli nedenlerinden biridir. Nitekim Orman Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan Sürdürülebilir Orman Yönetimi Kriter ve Göstergeleri 2009 ve 2019 raporlarında, ormanlardaki 10 hektardan küçük parçaların 11 yıl gibi kısa bir süre içinde rekor bir oranla yüzde 118 artarak 55 bin 484'ten 120 bin 789'a çıktığı ve parçalılık artışında madenciliğin de etkili olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca; korunan alanlar, kısıtlı alanlar ve konusuna göre farklı fonksiyon alanları çevre düzeni planlarında gösterilirken maden alanlarının gösterilmemesi karar alma mekanizmalarının da aksamasına ve gerçek fotoğrafın coğrafyanın bütününe ele aldığı varsayılan üst ölçek planlarda görülememesine sebep olmaktadır.

⁸ Artvin, Afyon, Balıkesir-Çanakkale (Kazdağları Yöresi), Tekirdağ-Kırklareli, Eskişehir, Kahramanmaraş, Karaman, Ordu, Tokat, Tunceli-Erzincan, Zonguldak-Bartın

Madencilik Uygulamaları ve Çevre Üzerine Alınan Çeşitli Tedbirler

Habitat tahribatı, özellikle hassas ekosistemlerde biyolojik çeşitlilik kaybının en önemli nedenidir.⁹ Madenciliğin biyolojik çeşitlilik üzerindeki en görünür etkisi bitki örtüsünün ve bu örtünün temelini oluşturan canlı toprağın ortadan kaldırılmasıdır. Bir alandaki bitki örtüsünün ortadan kaldırılması, yaban hayatı için yiyecek, su ve barınma alanlarının yok olmasının yanında, alanın ürettiği tüm ekosistem hizmetlerinin de kaybına neden olur. Bu nedenle madencilik faaliyetleri özellikle doğal yaşam için yıkıcı bir faaliyettir. Üstelik madenciliğin etkileri yalnızca doğaya ve ekosistemlere verdiği zararlarla da sınırlı değildir. Madencilik, su varlıkları, tarıma dayalı ekonomik faaliyetler, gıda güvencesi ve insan sağlığı gibi alanlara da telafisi imkansız zararlar vermektedir. Su tüketen ve suyu kirleten bir aktör olarak iklim değişikliğinin giderek şiddetinin arttığı dünyamızda, özellikle su varlıklarının madencilik faaliyetlerinden yasalarla korunması yaşamsal önem taşır. Yine tarımsal üretim alanlarına etkileriyle özellikle yerel ekonomilerde köklü değişikliklere neden olması ile madenciliğin yerel grupların ekonomik faaliyetlerine ve insan sağlığına etkisi de yakından takip edilmelidir.

Madencilik bir coğrafyadaki tek ve mutlak ekonomik tercih değildir. Hükümetlerin bir alanın toplum yararına nasıl kullanılacağını belirlemek için yalnızca ekonomik parametrelere dayalı kamu yararına göre değil, doğal yaşamı, insan sağlığını, tarımsal üretimi, kültürel yaşamı ve gelecek nesillerin haklarını önceliklendiren üstün kamu yararına dayalı değerlendirmeler yapmaları halinde farklı ekonomik seçeneklerin olduğu daha net bir biçimde görülebilecektir. Nitekim dünyada madencilik faaliyetlerine kapalı korunan alanlar

⁹ [McNeely ve diğerleri, 1995: 751].

belirlemek hemen hemen her ülkede görülen yaygın bir uygulamadır. Madencilğe Kapalı Alanlara yönelik ilk tartışmalar 2000 yılında Birleşmiş Milletlerin çatı kuruluşları olan UNESCO (Dünya Tarih Mirası), IUCN (Dünya Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği), ICOMOS (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi) ve ICME (Uluslararası Metal ve Çevre Konseyi-2001 yılından itibaren Maden ve Metaller Uluslararası Konseyi (ICMM) olarak adlandırılmıştır) arasında gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde sivil toplum kuruluşlarının maden sektörü üzerindeki taleplerinin bir karşılığı olarak Maden ve Metaller Uluslararası Konseyi (ICMM) tarafından dile getirilmiştir. Pek çoğu dünyanın en büyük maden şirketlerinden olan konseye üye şirketler, 2003 yılında IUCN, UNESCO gibi uluslararası kuruluşlarca ve uluslararası kriterle belirlenmiş doğal ve kültürel dünya miras alanlarında madencilik yapmamayı taahhüt etmişlerdir.¹⁰

Ardından bir ihracat kredi kuruluşu olan Denizaşırı Özel Yatırım Şirketi (OPIC) çevre el kitabında, IUCN kriterleriyle korunan alan olarak belirtilen alanlarda faaliyet göstermeyi hedefleyen veya bu alanları etkileyen projelerin kategorik olarak OPIC kredilerinden ve garantilerinden hariç tutulduğuna yer vermiştir. Yine Dünya Bankası, IUCN koruma alanlarının bozulmasına veya tahrip olmasına neden olacak projeleri desteklememektedir. “Ekvator Prensipleri”ni imzalayan bazı finans kuruluşları benzer politikalar benimsemiştir. Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından 2018 yılında hazırlanan “Managing Mining for Sustainable Development/ Sürdürülebilir Kalkınma için Madencilği Yönetmek” başlıklı rapor ülkelere, nadir doğal varlıklar, hassas doğa alanları, su havzaları gibi noktalarda doğal varlıkların, su varlıklarının, yaşam alanlarının korunmasında madencilğe kapalı alanlar oluşturmayı tavsiye etmektedir.¹¹

Avrupa Birliği’nde (AB) ise madencilik mevzuatı ülkelerin iç hukukuna bırakılmıştır. Su kullanımı ve atık yönetimi gibi süreçler ise hemen hemen her sektör gibi madencilik faaliyetleriyle de yakından ilişkilidir. AB düzenlemeleri gereği üye ülkelerde

¹⁰ <https://www.icmm.com/position-statements/protected-areas>

¹¹ [Url: https://pubs.iied.org/pdfs/G00554.pdf](https://pubs.iied.org/pdfs/G00554.pdf)

madencilik yapılabilir alanların yanı sıra madencilğe kapalı alanlar da ülkelerin kendi iç hukuk düzenlemelerine göre belirlenir. Birçok AB ülkesi bilimsel kriterlerle belirledikleri ve yasalarla koruma altına aldıkları doğa koruma alanı, içme suyu havzaları gibi alanları madencilik faaliyetlerine kapatmışlardır. Örneğin Fransa¹², İsveç, Finlandiya¹³ gibi AB ülkelerinde, ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte, ulusal doğa alanları, rekreasyon alanları ve su havzaları gibi yasalarla korunan alanlarda maden arama ve işletme faaliyetleri yasaklanmıştır.

AB ülkeleri dışında Amerika, Kanada ve dünyanın büyük maden üreticilerinden biri olan Avustralya gibi gelişmiş ülke statüsünde olan ülkelerin yanı sıra, Filipinler¹⁴, Endonezya¹⁵, Nijerya gibi gelişmekte olan ülkeler de doğayı ve yerli kültürü korumak için madencilğe kapalı alanları kanunlarla belirleyen genel yasaklar getirmişlerdir. Örneğin Kanada'da korunan orman alanlarının %95'inde madencilik faaliyetleri yasaklanmıştır.¹⁶ Yine Kanada'da 2020 yılından itibaren korunan kıyı ve deniz alanlarında dip deniz madenciliği, petrol arama faaliyetleri yasaklanmıştır.¹⁷ ABD doğal hayatı koruma politikaları belirlenmiş yaban hayatı alanlarında ve milli parklarda (sırasıyla kategori I ve III) madenciliği etkin bir şekilde engellemektedir.¹⁸

¹² Uri: https://www.iucn.org/downloads/france_en.pdf

¹³ <http://www.euromines.org/system/files/publications/finland.pdf>

¹⁴ Philippine Mining Law 1995

¹⁵ Indonesian Forestry Law 1999

¹⁶ Uri: <https://www.nrcan.gc.ca/our-natural-resources/forests-forestry/sustainable-forest-management/conservation-and-protection-canadas-forests/17501>

¹⁷ Uri: <https://thenarwhal.ca/canada-bans-deep-sea-mining-oil-and-gas-drilling-in-marine-protected-areas/>

¹⁸ David Chambers. 2014. Options For Defining Environmental "Go/No-Go" Zones For Mines. Center For Science In Public Participation.

TEMA Vakfı Doğal Varlıkların Korunmasında Madencilğe Kapalı Alanlar Uygulamasını Öneriyor

Teknolojik, kimyasal ve çevresel açıdan tüm önlemler titizlikle alınmış olsa dahi madencilik faaliyetlerinin tümünün doğa ve çevre üzerinde olumsuz etkisi bulunmaktadır. Bu noktada ülkeler madencilik faaliyetlerinin olumsuz etkilerini en aza indirmek için koruma değeri yüksek olan hassas doğal alanları madencilik faaliyetlerinden kanunlarla koruyan katı tedbirler almaktadır.

Anayasanın başlangıç hükümlerinde yer aldığı gibi Türkiye Cumhuriyeti dünya devletler ailesinin eşit haklara sahip şerefli bir üyesidir. Birçok dünya devleti gibi doğal varlıklarını korumak üzere adımlar atmak bu ailenin her üyesinin olduğu gibi Türkiye Cumhuriyeti'nin de asli görevidir.

Bununla birlikte, sağlıklı bir çevrede, refah ve barış içinde yaşama hakkının temel insan haklarından biri olması ve dördüncü kuşak haklar olarak tanımlanan doğal varlıkların bir parçası oldukları ekosistemle birlikte kendilerini yenileme ve geliştirme hakkı olarak tanımlanabilecek ekosistem haklarının bir gereği olarak doğal varlıklarını korumak, evrensel hukukun getirdiği bir yükümlülüktür. Evrensel hukuk içinde ifade edilen bu haklar gezegenimizin ve insanların sağlık, huzur ve refah içinde varlığını bugünde ve gelecekte sürdürebilmesinin teminatıdır.

Sonuç olarak madencilik gibi yıkıcı etkisi olan faaliyetler için yer seçimi söz konusu olduğunda, biyolojik çeşitlilik, yaban hayatının devamlılığı, temiz su ile güvenli ve yeterli gıdaya ulaşabilmemiz, sağlıklı bir çevrede yaşayabilmemiz için gerekli olan;

- Orman Alanlarından;
 - » Orman amenajman planlarında fonksiyonel amacı doğayı koruma, erozyonu önleme, iklim koruma, hidrolojik, toplum sağlığı, estetik, rekreasyon, ulusal savunma ve bilimsel fonksiyon olarak belirlenmiş orman alanları,
- Korunan alanların tümü;
 - » **2873 Sayılı Milli Parklar Kanununa istinaden;** milli parklar; tabiat parkları, tabiat anıtları; biyosfer rezerv alanları,
 - » **2872 Sayılı Çevre Kanunu:** Özel Çevre Koruma Bölgeleri,
 - » **4915 Sayılı Kara Avcılığı Kanunu; Yaban Hayatı Koruma Sahaları;** Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları ve Yaban Hayvanı Yerleştirme Alanları;
 - » **2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu;** Kültür Varlıkları; Tabiat Varlıkları, Sit, Korunma Alanı, Ören Yeri, Doğal (Tabii) Sit; Taşınır Tabiat Varlıkları (mağaralar ve anıt ağaçlar);
- Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmelik; Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanları;
- Tarım alanları;
 - » **5403 Sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanununa istinaden;** mutlak tarım arazileri, özel ürün arazileri, dikili tarım araziler ile büyük ovalar,
 - » **4342 Sayılı Mera Kanunu** kapsamında belirlenmiş endemik veya nadir bulunan lokal yayılışa sahip türler ile yaygın yayılışlı olmakla birlikte lokal coğrafi ırkların bulunduğu mera/otlak, çayır, yaylak, kışlak alanları,
 - » **3573 Sayılı Zeytin Kanunu** ile sınırları çizilen zeytin alanları,

- İçme suyu havzaları (tüm koruma mesafeleri ile);
- Sulak alanlar (Ramsar Alanları, ulusal ve mahalli öneme haiz sulak alanlar);
- Kıyı alanları ve deniz koruma alanları (Deniz çayırlarının ve kumul alanlarına koruma statüsü kazandırılarak);
- Bilimsel çalışmalarla belirlenmiş Potansiyel Korunan Alanlara koruma statüsü kazandırılarak bu tür yatırımlardan azade tutulmaları gerekmektedir.

Bu eşsiz alanların korunması, ülkemizi gittikçe artan aşırı iklim olaylarına karşı daha dirençli hale getirecek, ülkemizin temiz içme suyu ve tarımsal üretim dolayısı ile gıda güvenliğini temin edecek ve uzun dönemde çok daha büyük ekonomik zararların önüne geçilmesine katkı sağlayacaktır. Türkiye'nin taraf olduğu Birleşmiş Milletler Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi, Ramsar Sözleşmesi, Bern Konvansiyonu, Avrupa Peyzaj Sözleşmesi, Barselona Sözleşmesi gibi sözleşmeler kapsamında yüklenmiş olduğumuz uluslararası yükümlülüklerimizin yerine getirilmesi için de önemli bir adım olacaktır.

TEMA, Türkiye Erozyonla M¼cadele, Ağağlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı
Halaskargazi Mah. Halaskargazi Cad. No:22 Kat:7 34371 ŐiŐli, İstanbul T. 0212 291 9090

tema.org.tr | tema@tema.org.tr | [temavakfi](#)

Geri d¼n¼Ő¼ml¼ kağıt kullanılmıŐtır.